

היום נלמד בעזרת ה':

קידושין דף כב

(בעמוד הקודם)

ת"ר 'וראית בשביה': הברייטא דורשת את הפסוק שנאמר ביפת תואר "וְרָאִיתָ בְּשִׁבְיָהּ אִשֶּׁת יִפֶּת תֹּאֵר וְחִשְׁקָתָּ בָּהּ וְלִקְחָתָּ לָךְ לְאִשָּׁה, וְהִבָּאָתָּה אֵל תוֹךְ בֵּיתָךְ".

בשעת שביה: דוקא אם בתחילה הוא נתן בה עניו, אבל אם הוא לקח אותה לצורך שפחה או בשביל למכור אותה ולאחר מכן החליט לבוא עליה - אסור לו.

בשר תמותות שחוטות: עדיף שיאכלו בשר בהמה גוססת שנשחטה, מאשר בשר בהמה גוססת שמתה בלא שחיטה, אפילו שבשר גוססת שחוטה מאוסה לאכילה (כפי שלמדנו מיחזקאל עיין רש"י). והנמשל: עדיף שיבוא על היפת תואר בהתר של התורה, ולא באיסור, ואפילו שהדבר מאוס.

ולא בה ובחברתה: אסור לו לקחת שתי נשים.

ליקוחין יש לך בה: לאחר שהוא מביאה אל תוך ביתו הוא מגייר אותה ומקדש אותה. התורה מחדשת שהקידושין תופסים בה אפילו שהיא התגיירה בעל כרחה.

שלא ילחצנה במלחמה: שלא יעשה את הביאה הראשונה במלחמה אלא כשיביאה לביתו, אבל אין צורך להמתין לחודש ימים ולגיר (– פנ"י בדעת רש"י). והתוס' פירשו שביאה ראשונה מותרת במלחמה, אבל לא ילחצנה להתחיל לעשות את הסדר של החודש ימים כדי שבסיומם יוכל לבעול ביאה שניה – עד שתגיע לביתו).

*

ת"ר אם אמר יאמר: נאמר בנרצע "וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד אֶהְיֶה אֶת אֲדֹנָי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בְּנֵי לֹא אֶצָּא חֶפְשִׁי" הברייטא דורשת מכפילות הלשון שהוא צריך לומר זאת פעמיים.

אמר בתחילת שש וכו': הגמרא מבינה ש'תחילת שש' ו'סוף שש' הכוונה לתחילת השש שנים ולסופם.

הצורך שיאמר בסוף שש נלמד מדברי הנרצע 'לא אֵצָא חֶפְשִׁי' - משמע שהוא אומר את הדברים לפני יציאתו לחופשי ולא בתחילת עבדותו.

אמר מר וכו' תיפוק ליה דבעינן אהבתי את אדוני: הצורך לומר בסוף שש פשוט הוא, ואין צריך בשבילו לימוד מיוחד. שהרי הנרצע אומר 'אהבתי את אשתי ואת בני' ובתחילת שש עדיין איו לו שפחה ובנים.

ותו - ועוד. האם 'בסוף שש' כלומר ביום האחרון של השנה השישית הוא כבר לא עבד? מה הבעיה שיאמר רק ביום האחרון, ומדוע הוא צריך לומר גם ביום הראשון של תחילת שש?

אמא רבא בתחילת פרוטה אחרונה בסוף פרוטה אחרונה: תחילת שש - הכוונה רגע לפני שיתחיל הזמן שנשאר לו לעבוד בשווי הפרוטה האחרונה של שש השנים, וסוף שש - הכוונה רגע לאחר שכבר התחיל הזמן של הפרוטה האחרונה.

הוא צריך לומר לפני הפרוטה האחרונה - כי הוא צריך לומר בעודו עבד, ואם נשאר לו פחות מפרוטה הוא כבר לא נחשב עבד (וכמובן שבזמן הזה כבר יש לו אשה ובנים). מאידך הוא צריך לומר אחרי שכבר התחיל הזמן של הפרוטה האחרונה - כי הוא צריך לומר 'בסמוך ליציאה' וכל עוד שנשארה לו פרוטה לעבוד עדין הוא לא סמוך ליציאה. ולכן הוא צריך לומר פעמיים.

*

ת"ר לו אשה ובנים: אם לעבד יש אשה ובנים דהיינו השפחה שרבו מסר לו ונולדו לו ממנה בנים, אבל לאדון אין אשה ובנים.

הוא אוהב את רבו וכו' שנאמר כי טוב לו עמך: ואם רבו לא אוהב אותו לא טוב לו איתו.

הוא חולה וכו' שנאמר כי טוב לו עמך: ואדם חולה לא 'טוב' לו.

בעי רב ביבי בר אביי שניהם חולים מאי: האם עיקר ההקפדה ב'עמך' שהעבד והאדון יהיו באותו מצב ולא שהאחד יהיה חולה והאחד יהיה לו טוב, ולכן כששניהם

חולים הוא כן נרצע. או שצריך 'כי טוב לו עמך' דהיינו ששניהם יהיו דוקא במצב של בריאות.

*

אם הוא נמכר, בניו ובנותיו מי נמכרים: שהרי לא יתכן לפרש את הפסוק שהוא יוצא יחד עם בניו שנולדו מהשפחה, כי כתוב במפורש שהם נשארים לאדון ('האשה וילדיה תהיה לאדוניה והוא יצא בגפו'). אלא בהכרח שהכוונה לבניו הישראלים שנולדו מאשתו קודם שנמכר לעבדות.

וצריכא: להשמיע לנו גם שהאדון חייב במזונות אשתו וגם שחייב במזונות בניו הקטנים, ולא היינו לומדים זה מזה. משום שאם היה כתוב 'בניו' היינו חושבים שדוקא אותם הוא צריך לפרנס כי הם קטנים ואינם יכולים ללכת לעבוד ולהתפרנס, משא"כ אשתו. מאידך אם היה כתוב רק 'אשתו' היינו חושבים שדוא אותה הוא צריך לפרנס כי אין דרכה לקבץ נדבות מפני הבושה, משא"כ בניו.

*

ת"ר אילו נאמר אזנו בדלת: נאמר "וְלִקְחֶתָּ אֶת הַמִּרְצֵעַ וְנָתַתָּהּ בְּאָזְנוֹ וּבְדַלְתָּהּ". אם היה כתוב 'ונתתה אוזנו בדלת' הייתי חושב שהכוונה שהוא צריך לדקור בדלת ולא באוזן, אלא שהוא דוקר בדלת כנגד המקום של האוזן (הוא מעמיד את העבד ליד הדלת ובגובה של אוזנו הוא דוקר בדלת).

קושיא: ואוזן לא? והכתיב וכו': תירוץ: אלא הייתי אומר וכו': שירצע את האוזן במרחק מהדלת, ולאחר מכן יניח את אוזנו בדלת, וינקוב בדלת עצמה חור כנגד האוזן מהצד השני של הדלת. ולכן נאמר 'ונתתה באוזנו ובדלת' ללמד שהוא מניח את האוזן על הדלת ונקוב באוזן עד שהוא מגיע לדלת. [אבל אין צריך לנקוב את הדלת - מכילתא, אמנם בדלת נוצר סימן מהנקב וכך העבד לא יוכל להכחיש שהוא נרצע - חזקוני על התורה].

'דלת' שומע אני בין עקורה: אם היה כתוב רק 'דלת' היה אפשר להבין שניתן לרצוע עליה אפילו אם הדלת אינה מחוברת למקומה, ולכן נאמר (בפרשת משפטים) 'מזוזה' ללמד שכמו שמזוזה עומדת מחוברת למקומה כך הדלת צריכה לעמוד מחוברת במקומה. [אמנם לא רוצעים במזוזה, וכל מה שהיא נכתבה זה רק ללמד על כך שהדלת צריכה להיות מחוברת - מכילתא].

כמין חומר: כמו צרור מרגליות שתלוי בצואר לתכשיט.

משנה: עבד כנעני: כל עבד גוי נקרא 'עבד כנעני' ע"ש כנען שנאמר בו "וַיֹּאמֶר אֲרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחִיו".

וקונה את עצמו: כלומר קונה את עצמו מיד רבו להיות בן חורין.

בכסף ע"י אחרים: כלומר קונה את עצמו ע"י כסף שיתנו אחרים לרבו על מנת שהעבד יצא לחירות, אבל אינם יכולים לתת את הכסף לעבד על מנת שאין לרבו רשות בו, לפי שלדעת ר"מ אין קניין לעבד ללא רבו.

ובשטר ע"י עצמו: כלומר קונה את עצמו ע"י שהוא בעצמו מקבל את השטר מהאדון. דברי ר"מ.

וחכמים אומרים: העבד יכול להשתחרר בכסף ע"י עצמו, וזה באופן שאחרים נותנים לו את הכסף על מנת שאין לרבו רשות בו, ואז הכסף שייך לעבד והוא נותנו לאדון ומשתחרר, וכן יכול להשתחרר בשטר שאחרים מקבלים בשבילו. **שיטות ר"מ וחכמים יבוארו בגמ'.**

גמרא: תנא, אף בחליפין: כלומר התנא בברייתא אומר שעבד נקנה גם בקניין חליפין (בנוסף על הקניינים המוזכרים במשנה).

ותנא דידן: והתנא של משנתנו לא כתב זאת משום שהוא הביא רק קניינים שנוהגים בעבד ולא במטלטלין, אבל קניין את חליפין שנוהג גם במטלטלין הוא לא הביא.

אמר שמואל: עבד כנעני נקנה גם בקניין משיכה (בנוסף על הקניינים המוזכרים במשנה). **כיצד** הוא נקנה במשיכה? אם הקונה 'תקפו' כלומר לקח אותו בחזקה הרי זה קניין משיכה והוא קנה את העבד, אבל אם הוא קרא לו והוא בא אין זה קניין משיכה ולא קנה את העבד, לפי שהעבד הלך מדעתו ואין זו 'משיכה'.

קושיא: בשלמא: אמנם מוכן מדוע המשנה לא הביאה גם את קניין משיכה, לפי שהוא שייך גם במטלטלין והמשנה לא הביאה קניינים הנוהגים במטלטלין, אבל מדוע הברייתא לא הביא את הקניין הזה, והרי הברייתא הביאה את קניין חליפין הנוהג אף במטלטלין, וא"כ היה עליה להביא אף את קניין משיכה.

תירוץ: **כי קתני**: התנא של הברייתא הביא קניין השייך בין בקרקעות ובין במטלטלין, אבל קניין משיכה לא שייך בקרקעות ולכן הוא לא הביאו.

כיצד, תקפו ובא אצלו וכו': זה ציטוט של דברי שמואל לעיל שאמר שעבד כנעני נקנה במשיכה רק אם הקונה 'תקפו', אבל לא אם הקונה קרא לו והוא בא. הגמ' מקשה על כך:

וקראו לא? וכי אם הקונה קרא לו והוא בא לא קנאו? והרי למדנו בברייתא לגבי קניין בהמה – כיצד בהמה נקנית במסירה? אם אחז הקונה ברגלה של הבהמה או בשערה או באוכף שעליה או במשא שעליה או ברסן שבפיה או בפעמון שבצווארה קנה אותה למרות שלא הזיזה ממקומה. וכיצד נקנית במשיכה? אם הקונה קרא לה והיא באה או שהכה אותה במקל והיא רצה לפניו, כיון שעקרה יד ורגל הרי זה נחשה למשיכה וקנאה, ולדעת רבי אסי / רבי אחא עליה ללכת לפניו מלא קומתה ורק אז קנאה. ע"כ הברייתא. נמצא שאם הבהמה הלכה אליו מחמת שקרא לה זה נקרא 'קניין משיכה', וקשה על שמואל שאמר שאם הוא קרא לעבד והוא בא אין זה קניין משיכה.

תירוץ: **אמרי**: יש הבדל בין בהמה לעבד, לבהמה אין דעת והיא הולכת על דעת מי שקורא לה, אבל עבד הולך מדעת עצמו ומרצונו, ולכן למרות שהקונה קורא לו והוא בא אין זה נחשב לקניין משיכה.

אמר רב אשי: עבד קטן שאין לו דעת נחשב כבהמה, ואם הקונה קרא לו לשם קניין משיכה, קנאו.

למדנו במשנה שעבד כנעני נקנה בחזקה:

תנו רבנן, כיצד בחזקה? התיר לו מנעלו: העבד לקונה. **הולך כליו אחריו לבית המרחץ**: העבד הולך את בגדי הקונה. **הגביהו**: העבד הגביה את הקונה. **אמר רבי שמעון**: הגמ' מבינה כעת שרבי שמעון מבאר את הטעם מדוע עבד נקנה בהגבהה, שהרי הגבהה קונה בכל מקום ואפילו ברשות המוכר (ולעומת זאת קניין משיכה ומסירה אינם ברשות המוכר), ואם עבד נקנה בחזקה כל שכן שנקנה בהגבהה.

הגמ' מבארת את דברי רבי שמעון:

מאי קאמר? מה שייכת הגבעה בעבד? והרי קניין הגבעה בכל מקום הוא שהקונה מגביה את החפץ, ואילו כאן אמרת שהעבד מגביה את הקונה, וע"י כך הקונה קונה אותו בקניין חזקה משום שהשתעבד בו.

אמר רב אשי: כך מתפרשת הברייתא: אם העבד הגביה את האדון קנאו האדון, ואם האדון הגביה את העבד לא קנאו, אמר ר"ש לא תהא חזקה גדולה מהגבעה, כלומר אם עבדים נקנים בחזקה הרי שהם נקנים בהגבעה שהוא קניין יותר טוב, וכשם שאם העבד הגביה את האדון קנאו האדון, כך אם האדון הגביה את העבד קנאו האדון.

קושיא: השתא: אם כשהעבד הגביה את האדון קנאו האדון, א"כ ששפחה כנענית תהיה נקנית בביאה, שהרי היא מגביהה את האדון.

תירוץ: כי קאמרינן: מה שאמרנו שעבד שהגביה את האדון קנאו, זה רק כשהאדון נהנה בהגבעה והעבד מצטער, שבכך ניכר שהאדון משתעבד בעבד והוא רבו, אבל ביאה שניהם נהנים מכך, ואין זה נחשב שהאדון משתעבד בה.

קושיא: שלא כדרכה: ואם הוא בא עליה שלא כדרכה שאינה נהנית מהביאה, האם היא נקנית מחמת שהיא הגביהה אותו?

תירוץ: אמר רב אחיי: מי אמר ששניהם לא נהנים מביאה שלא כדרכה? **ועוד,** הרי נאמר בתורה "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה", והקיש הכתוב ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה ובשניהם אינו קונה אותה.